

**ÜLKEMİZDE TASARRUF ORANLARINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLER VE BÖLGELER ARASI TASARRUF
ALİŞKANLIKLARININ TESPİTİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Murat KIYILAR

Okan ACAR

ÖZET

Tasarruf kavramı ülkemizde olduğu kadar birçok ülkede de geniş çevreler tarafından ele alınan, üzerine birçok akademik çalışmanın yapıldığı popüler bir konudur. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için yatırımların finansmanı anlamında dış tasarrufların getirdiği riskleri bertaraf edebilmek için ülke içi tasarrufların önemi daha da artmaktadır. Bu sebeple tasarrufların arttırılması için öncelikle bu tasarrufların hangi değişkenlerden etkilendiklerinin ortaya konulması gerekmektedir. Bu çalışmada da tasarruf kavramının ekonomi biliminde ne anlama geldiğinden bahsedildikten sonra ülkemizde yer alan 81 ilden elde edilen veriler ile ampirik bir analiz yapılmak istenmiştir. Belirlenen değişkenler için 81 ilden alınan veriler kullanılmış ve böylece korelasyon analizleri yapılmıştır. Bunun ardından da ülkemizdeki tasarruf farklılıklarının belirlenmesi amacıyla çift yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasarruf, tasarruf açığı, bütçe açığı, cari açık, tüketim.

ABSTRACT

The term of savings has been a very popular subject upon which several academic studies have been made not only in Turkey but also in several countries. In order to overcome the risks generated by foreign savings, it is very important to encourage the domestic savings in financing the investments especially in emerging countries. Thus, to increase savings, it shall be demonstrated that which variables have influence on the relevant subject. Therefore, in this study, after clarifying saving term within economic literature, 81 city data have been worked out for an empirical analysis. These data have been used for pre determined variables and a correlation analysis have been made. Moreover, a two way analysis of variance have been made in order to show the differences within our country.

Key Words: Saving, saving gap, budget deficit, current account deficit, consumption.

GİRİŞ

Ülkemizde tasarruf bilinci her zaman ciddi şekilde tartışılan konulardan biri olarak süregelmiştir. Bu konu hakkında her hükümet çalışma yapmaya gayret etmiş ve çeşitli yöntemler ile ülkemizde tasarruf alışkanlığının oluşturulması ve böylece ülke içinde sermaye oluşumunun sağlanmasına özen gösterilmiştir. Fakat tüm bu çalışmalara rağmen ülkemizde tasarruf alışkanlıklarının yeterince geliştiğinin söylenmesi zordur. Ülkemiz halen tasarruf açığı veren ve bunun sonucunda cari açık problemi devam eden bir ülke olarak görülmekte ve uluslararası ekonomik çevreler tarafından eleştirilmektedir. Bu çalışmada da ülkemizdeki tasarruf bilincinin oluşturulabilmesi amacıyla ne tür çalışmalar yapılabileceği irdelenecektir. Bu sebeple önce tasarruf kavramından, ülkemizdeki ve dünyadaki gelişiminden bahsedilecek olup bunun akabinde bir korelasyon ve çift yönlü ANOVA yöntemi ile tasarruf alışkanlığının üzerinde en fazla etkili olan değişkenler bulunmaya ve ülke içindeki farklılıklar analiz edilmeye çalışılacaktır.

1. TASARRUF KAVRAMI VE ÜLKEMİZDEKİ DURUMU

Türk Dil Kurumu'na göre tasarruf “bir şeyi istediği gibi kullanma yetkisi, kullanım” anlamına gelse de ekonomik anlamda “tutum, para biriktirme ve artırım” (TDK, 2012) anlamlarında kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi halk dilinde tasarruf ile ekonomik anlamda tasarrufun anlamı birbirlerinden farklı olabilmektedir. Halk dilinde bireylerin belli bir varlığı istedikleri gibi kullanma yetkisi tasarruf diye algılanırken; ekonomik anlamda tasarruf, harcanabilecek gelir üzerinden harcama yapmayıp ilerleyen dönemlerde gerek yatırım gerekse de tüketim amaçlı kullanmak üzere biriktirme anlamına gelmektedir. Buradan elde ettiğimiz bilgi ile ilk düşüncemiz Türk insanının tasarruf kavramına bakış açısı maalesef ilk tanımda belirtildiği gibi serbestçe harcama üzerine dayandığıdır.

Tasarruf kavramını biraz daha açığımızda temelde iki tür tasarruf olduğunu görmekteyiz: (Uzunoğlu, 2006, s: 112)

- 1- Zorunlu tasarruflar

2- İsteğe bağlı tasarruflar

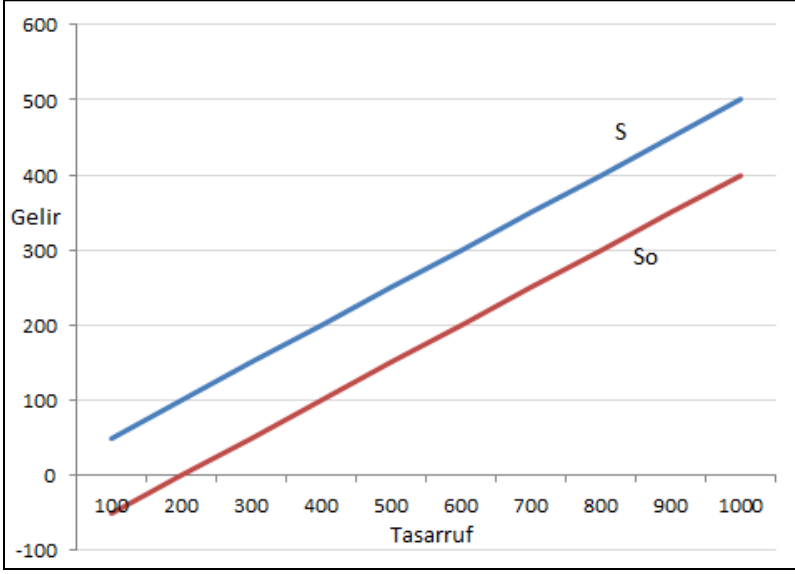
Zorunlu tasarruflar, gerçek veya tüzel kişilerin yasalar zoru ile yaptıkları tasarruflardır. Bunlara maaşlardan her ay kesilen ve emeklilik zamanı değerlenmiş şekilde geri alınan tasarruf teşvik fonlarını örnek olarak verebiliriz. İsteğe bağlı tasarruflar ise, tamamıyla gerçek veya tüzel kişilerin kendi iradeleri doğrultusunda yarın endişesi veya gelecek gelirlerini arttırmak amacıyla yaptıkları birikimlerdir. Özellikle sosyal güvenlik sistemleri yeterince etkin çalışmayan ülkelerde isteğe bağlı tasarrufların toplam gelirler içinde önemli miktarlara ulaştığı görülebilmektedir.

Tasarruf kavramını biraz daha açtığımızda; harcanabilir gelirden tüketim harcamalarının düşülmesi ile tasarrufa ulaştığımızı kabul edebiliriz. Bu durumda;

$$S = Y - C \quad (1)$$

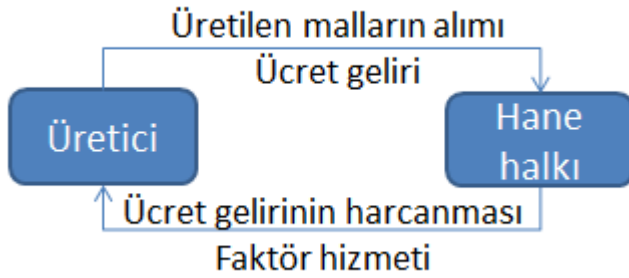
Denkleminde S: Tasarruf, Y: Harcanabilir Gelir, C: Tüketim'i temsil etmektedir. Çok basit bir şekilde geliri artmayan bir bireyin temelde tasarrufları ile tüketimleri arasında ters orantı bulunmaktadır.

Fakat konuya bir de tasarruf ile gelir arasındaki ilişki olarak bakıldığında gelir arttıķa tasarruflar artmakta ve aralarında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Bu durumda gelirin doğrudan veya dolaylı etkilediği birçok alt değerkenin de tasarrufları etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca gelirin olmadığı dönemler de bile yapılabilen tasarrufların (otonom tasarruflar) da etkisi ile gelir ile tasarruflar arasındaki şekil aşağıdaki gibi çizilebilmektedir. şekilden de anlaşılabileceği gibi otonom tasarruflar hariç (S) ve otonom tasarruflar dahil (So) olmak üzere iki ayrı gösterim vardır.

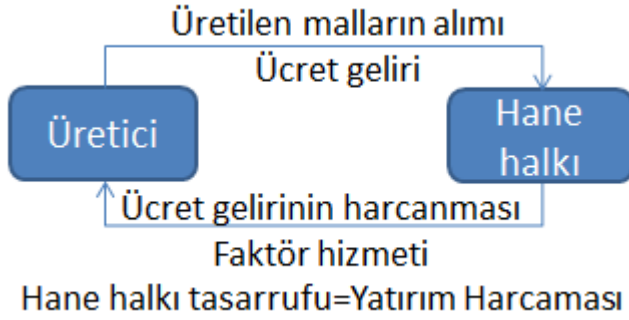
Şekil 1. Otonom ve Otonom Olmayan Tasarruflar

Bireylerin tasarruf yapabilmesi için gelir elde etmesi gerekmektedir. Bu gelirler de temelde üreticilerin ürettikleri mallarda tüketim olarak harcanmaktadır. Tasarruf olmadığı durumda temelde aşağıdaki gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Böylece hane halkı üreticiye sağladığı faktör hizmeti karşılığında ücret geliri elde etmekte ve yine üreticilerden aldığı mal ve hizmetler için bu ücreti harcamaktadır. (Güran, 1989, s: 50)

Şekil 2. Tasarruf Olmadığı Durumda Üretici Hane Halkı İlişkisi

Ortamda tasarruf olduğu durumda ise bu tasarruflar üreticilerin yatırımlarında kullanılmak üzere finansal sisteme girmektedir.

Şekil 3. Tasarruf Olduğu Durumda Üretici Hane Halkı İlişkisi

Makro anlamda yapılan bu girişten sonra şimdi de bireysel ve ulusal tasarrufların bir ekonomi için neden önemli olduğundan bahsetmek gerekmektedir. Öncelikle bu kavramları aşağıda olduğu gibi açıklayabiliriz: (Taylor, 2007, s: 528)

- Bireysel tasarruflar: Bir birey için tasarruf gelirden vergi ve tüketimin çıkartılması ile bulunmaktadır. Örneğin aylık 2.000 TL kazanan bir birey doğrudan veya dolaylı olarak 750 TL vergi ödemişse ve 1.000 TL de tüketim yapmış ise bu durumda tasarrufu 250 TL ile sınırlı kalmıştır.
- Ulusal tasarruflar: Bir birey için olduğu gibi bir ülke için de tasarruflar benzer şekilde tanımlanabilir. Buna göre ulusal tasarruf toplam gelirden tüketim ve devlet harcamalarının çıkartılması olarak tanımlanabilir.

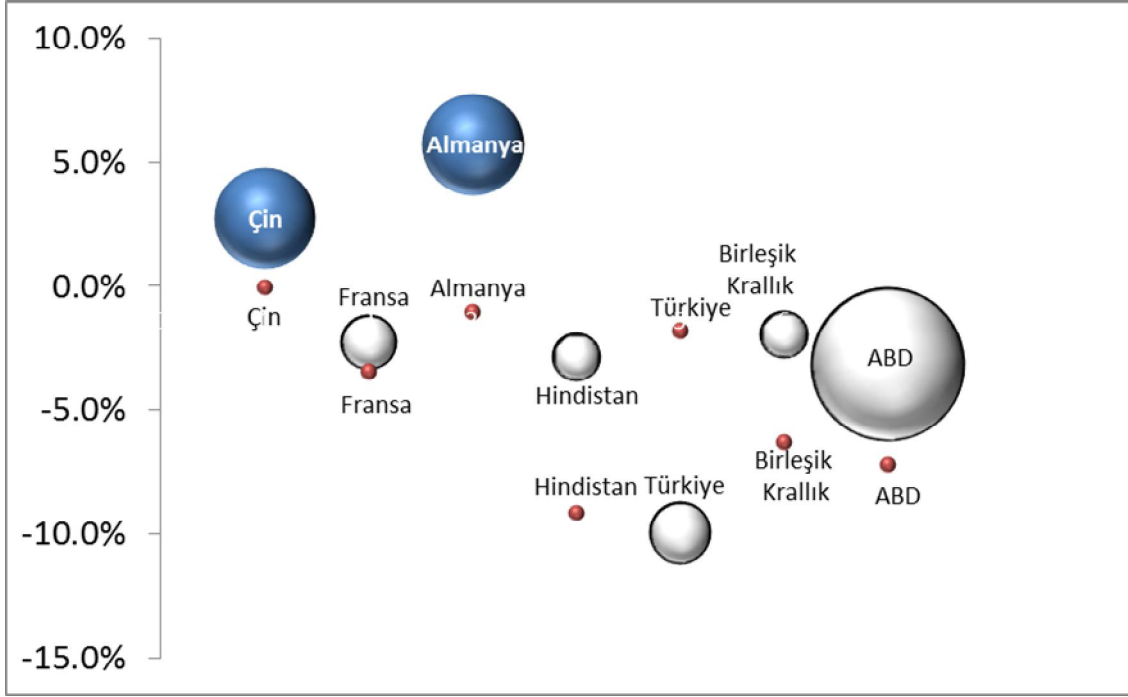
Konuya ulusal anlamda bakmaya devam ettiğimizde ve aşağıdaki denklem incelendiğinde büyümek için üretmek zorunda olan bunun sağlanması için de kaynağa ihtiyaç duyan ülkelerde tasarruf olgusunun neden önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

$$(S-I) + (T-G) = (X-M) \quad (2)$$

2 nolu denklem bize özel kesim tasarruf (S) ve yatırım (I) dengesi ile kamu kesiminin gelir (T) ve gider (G) dengesi toplamının cari dengeye (X-M) (ihracat - ithalat) eşit olduğunu ifade etmektedir. (Kar, 2012) Bu durumda cari denge sorunu olan bir ülkenin kamu bütçe dengesi veya tasarruf açığı (I-S) sorunu olduğu açıkça görülebilmektedir. Bu durumda bütçe açığı olan bir ülkede ulusal tasarruflar bütçe açığının finansmanına kaymakta, bu sebeple faizler yükselmekte ve yatırımlar azalabilmektedir. Tam tersi bir durumda ise klasik iktisadi düşüncede tasarrufların yatırıma kayacağı varsayımı (Oktayer, 2002, s: 155) ile bütçe fazlası olan bir ülkede bütçe fazlası, ulusal tasarruflara

eklenmekte, faizler düşmekte ve yatırımlar artmaktadır. (Hyman, 2007, s: 506) Japonya'yı örnek vermek gerekirse 1950'lerde başlayan yüksek tasarruf oranları Japon yatırımlarının artmasına olanak vermiş ve böylece en yeni teknolojiler Japonya'da kullanılabilir hale gelmiştir. Fakat doğum oranının azalması, 65+ yaşlı nüfusun 1950'lere göre 3 kat artması ve böylece tasarruf yapabilen birey sayısının azalması, tasarruf oranının önümüzdeki 25 yılda %19'lar seviyesine doğru gerileyeceğini göstermektedir. (Dekle, 2005, s: 1) Bu örneğin hemen akabinde değinmemiz gereken bir konu olan yapılan tasarrufların yatırıma dönüşememe durumu vardır ki buna da tasarruf paradoksu denilmektedir. Bu kavram, halkın daha yüksek oranda tasarruf etmesi ile tüketim harcamalarının azalmasının yatırım harcamalarında da daralmaya neden olması nedeniyle ekonomik büyümenin yavaşlaması ve sonuçta tasarrufların azalması anlamına gelmektedir. Yani, tasarruf eğiliminin artması uzun vadede toplam tasarrufların azalmasına yol açmaktadır. (TSPAKB, 2007, s: 16)

Ülkemiz özelinde yukarıdaki konular incelendiğinde; cari açığın temel problemleri olarak hem tasarruf açığı hem de bütçe açığı gösterilebilmektedir. Bütçe açığının azaltılması konusunda ülkemiz son dönemlerde önemli aşamalar kaydetmiş ve diğer bazı ülkeler ile kıyaslandığında aşağıdaki gibi bir durum sergilemiştir. Ülkemiz seçilen ülkeler arasında en yüksek Cari Açık/GSYİH oranına sahipken Çin ve Almanya dışındaki tüm ülkelerin de cari açık verdikleri (Beyaz balonlar cari açık sahibi ülkeleri, mavi balonlar cari fazla veren ülkeleri göstermektedir) görülmektedir. Ayrıca meblağsal anlamda ülkemizin ABD'den sonraki en büyük cari açığa (2011 yılsonu itibariyle 77 Milyar dolar) sahip olduğu bilgisinden hareketle ülkemiz finans gündeminde neden bu kadar yer tuttuğu anlaşılabilir. Bunun dışında cari açığı etkileyen bir diğer değişkenin de bütçe açığı olduğunu düşündüğümüzde (bütçe açığı / GSYİH oranları küçük noktalar ile gösterilmiştir) ülkemizin temelde bu alanda iyi olduğunu hatta diğer ülkelere göre daha olumlu bir durumda bulunduğunu anlamaktayız. Bu durumda ortada olan temel problemin tasarruf açığı olduğu aşikârdır.

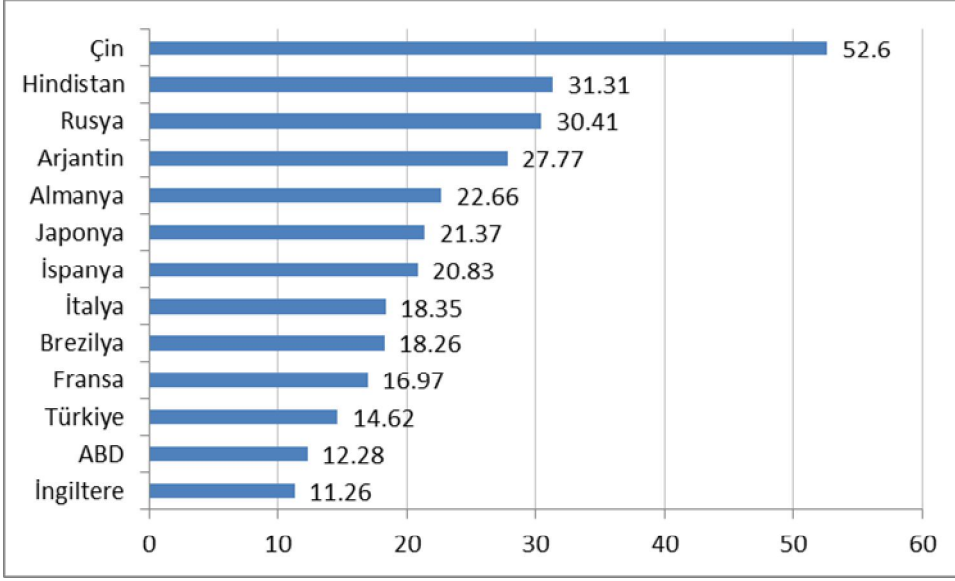

Şekil 4. Seçilmiş Ülkelerin Cari Açık ve Bütçe Açığı Karşılaştırmaları

(Kaynak: IMF, "World Economic Outlook 2012",

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/index.aspx>, Erişim: 25.06.2012)

Yapılan tasarrufların GSYİH'na oranına bakmak ülkelerin tasarruf alışkanlıklarını görmek açısından önemli ipuçları verebilmektedir. Aşağıda gösterilen şekilden de anlaşılacağı gibi ülkemiz birçok seçilmiş ülkeye göre oldukça düşük tasarruf oranlarına sahiptir. Burada yararlanmamız gereken bir kavram da bir ömür boyunca elde edilen gelir kavramıdır. Bir insan n yıl çalışacak ve her yıl ortalama Y kadar gelir elde ederse toplam çalışma süresince nY kadarlık bir gelir elde edecektir. Bu gelirden yapılan tasarruflar da n yıl boyunca yıl bazında ortalama S kadar olursa toplam nS kadarlık bir tasarruf yapılmış olacaktır. nS kadar olan toplam tasarruf da emeklilik zamanında harcanmaya başlanacaktır. (Dornbusch ve Fisher, 1994, s: 500) Bu sebeple insanlar çalışırken tasarruf etmeye çalışmaktadırlar. Bunun yanında devletlerin alacağı sosyal güvenlik sistemi gibi önlemler de bu tasarrufların büyüklüğünü etkileyebilecektir. Özellikle insanların sosyal güvenlik sistemlerinden dolayı geleceğe daha güvenle baktıkları Avrupa ülkeleri ile ABD'deki oranların sosyal güvenlik sistemlerinin henüz yeterince oturtulmadığı Çin ve Hindistan gibi ülkelere göre daha düşük olması beklenebilir. Öbür taraftan sosyal güvenlik sistemi üzerinde birçok eleştiri bulunan ve sürekli zarar eden Türkiye'nin gelişmiş ülkeler ile aynı rasyoya sahip olması mantıklı görünmemektedir.

Şekil 6. Seçilmiş Ülkelerin Tasarruf Oranları (2010)

(Kaynak: TC. Kalkınma Bakanlığı, **Uluslararası Ekonomik Göstergeler**, Ankara, 2011, s.20.)

Yukarıda ülkemiz açısından tasarruf açığı ile ilgili anlatılanlar durumun çok da iyi olmadığını veya ümit vadetmediğini bizlere göstermektedir. Burada önemli bir konunun da varlığı göz ardı edilmemelidir. Ülkemizde tasarruflar ciddi şekilde yastık altında tutulmakta veya yapılan tasarruflar ile gayrimenkul yatırımları gerçekleştirilmektedir. Örneğin yapılan tasarruflar ekonomiye durduğu yerde faydası olmayan altına yatırılmakta ve bunlar güvenli şekilde fakat işlemez durumda kasalarda veya hane halkının yaşadığı yerlerde korunmaktadır. Bunların ekonomiye kazandırılması durumunda ülkemizde tasarruf açığının daha az çıkacağı göz ardı edilmemelidir.

Ülkemizde tasarruf bilincinin yaygınlaştırılabilmesi için tasarruf konusunda son dönemde birçok adım atılmıştır. Özellikle Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Bireysel Emeklilik Sistemi, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yapılan güncellemeler vb. bu kapsamda daha fazla tasarrufun yapılabilmesi ve doğru tüketimin sağlanması içindir. Bunlardan birine örnek vermek gerekirse 5411 sayılı kanunun 63.maddesinde "*Kredi kuruluşları nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından sigorta edilir*" (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m: 63) hükmü geçmektedir. Bu da kanunda belirtilmemiş olsa da günümüz itibari ile 50 bin TL'dir.

2. ÜLKEMİZDE TASARRUF ORANLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ülkemizdeki tasarruf oranlarını etkileyen faktörlerin ortaya çıkartılması ve bölgesel farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla yapılan araştırmanın sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmadaki amaç ülkemizdeki tasarruf oranlarını etkileyen faktörlerin ortaya çıkartılması sonrasında çeşitli öneriler geliştirerek bu oranların artmasını sağlamaya yardımcı olmaktır.

2.2. Araştırmanın Anlamlılığı

Bu araştırma ile ülkemizdeki 81 ildeki veriler ele alınmış ve böylece bu iller üzerinden bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple yapılacak öneriler sadece ülkemizi kapsayacaktır.

2.3. Araştırmanın Değişkenleri

Bir ülkede yapılan tasarrufları etkileyen birçok faktörün söz konusu olduğunu ifade edebiliriz. Bu faktörler gerek toplumların yaşam tarzları ile ilgili nitel değişkenler olabileceği gibi aynı zamanda tasarrufu olumlu etkileyebilecek nicel değişkenler de olabilir. Bu araştırmada nicel değişkenler kullanılacaktır.

Bu değişkenlerin belirlenmesi aşamasında yaptığımız araştırmalar sonucunda kişisel tasarrufları en iyi ifade edebilecek değişkenin *kişi başı tasarruf mevduatı* olacağı düşünülmüştür. Bu değişken bir ildeki toplam TL veya YP mevduatın tamamının o ildeki nüfusa bölünmesi ile elde edilmektedir. Bu değişkeni etkileyeceği veya bu değişken ile yüksek korelasyona sahip olabileceği düşünülen değişkenler de aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Takip Oranı: Bir ildeki kredilerin gecikme oranını ifade eden bu değişkende ortaya çıkan bir artışın kişi başı tasarruf mevduatını olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Bunun sebebi olarak bankalara vadesi geldiği halde

ödenmemiş borcu olan bireylerin veya işletmelerin kişisel tasarruflarını kullanarak bu borçları kapatmaya gayret edecekleri öngörülmektedir.

- Şubeye Düşen Nüfus Miktarı: Bir ilde mevcut olan şube adedinin fazla olması ve dolayısı ile bir birim şubeye daha az nüfus düşmesi daha fazla bir kesimin bankacılık hizmetlerinden yararlanması sonucunu doğuracaktır. Böylece kişi başı tasarruf mevduatının artması beklenebilir.
- Nakdi kredi tasarruf mevduatı oranı: Bir ilde bankalar tarafından verilmiş olan nakdi kredilerin toplam tasarruf mevduatına oranının yüksek olması o ilde daha fazla kredili işlemin gerçekleşmiş olduğu, yapılan işlemler sonucunda ortaya çıkan mevduatın da bankalarda kalıp yine tasarruf mevduatına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Kişi Başı Nakdi Kredi Oranı: Yukarıda açıklandığı gibi nakdi kredilerde oluşan bir artış mevduata olumlu anlamda katkı verebilecektir.
- İşsizlik Oranı: Bir ildeki işsizlik oranında gerçekleşen bir artış toplam geliri düşüreğinden kişi başı tasarruf mevduatı oranına olumsuz etkileri olacaktır.
- Kişi Başı Yıllık Gelir: Bir ildeki kişi başı gelir artarsa o ilde daha fazla tasarruf yapılmasını beklemek doğru olabilecektir.
- DASK Oranı: Bir ilde gerçekleştirilen DASK sigortası oranını göstermektedir. Olması gereken DASK oranı %100 olmasına rağmen buna ulaşan bir ilimiz maalesef yoktur. Bu oranının yüksek olması kişilerin sigortaya ayıracak birikimleri olabileceğini gösterebilir.
- BES Katılımcı Adedinin Nüfusa Oranı: BES poliçelerinin nüfusa oranının fazla oluşu o ilde tasarrufların bir kısmı ile BES yapıldığı anlamına gelebilecektir.
- İhracatın Nüfusa Oranı: Bir ilde gerçekleşen ihracat rakamı o ildeki tasarrufları olumlu etkileyebilecektir.
- Konut Sayısının Nüfusa Oranı: Bir ilde var olan konutların nüfusa oranının fazla oluşu o ilde gerek kiralama gerekse de satış işlemlerinden ortaya çıkan birikimlerin kişi başı tasarruf mevduatını arttırması beklenmektedir.

Yukarıda belirtilen veriler, BDDK, DPT, TÜİK, EGM gibi kuruluşların web sitelerinden elde edilmiş olup bunlar SPSS 13.0 programı ile analiz edilmiştir.

2.4. Araştırmanın Evreni

Ülkemizde yer alan tüm iller üzerine bir araştırma yapılmış olup araştırma evreni ülkemizin tamamıdır.

2.5. Araştırmanın Sınırları

Verilerin en güncel halleri araştırmaya dahil edilmiştir.

2.6. Araştırmanın Bulguları

Değişkenlerin normal dağılıma uygun olup olmadıkları incelendiğinde karşımıza aşağıdaki tablo çıkmaktadır. Kolmogorov-Smirnov istatistiği, anlamlılık değeri 0,05'in üzerinde ise verilerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir. Buna göre şubeye düşen nüfus, nakdi kredi/tasarruf mevduatı oranı, DASK oranı, ihracat/nüfus oranı ve konut sayısı/nüfus oranı değişkenlerinin normal dağılıma uymadıkları görülmektedir. Bu sebeple söz konusu değişkenler ile kişi başı tasarruf mevduatı arasında Spearman sıra korelasyonuna diğer değişkenler ile kişi başı tasarruf mevduatı arasında ise Pearson korelasyonuna bakılacaktır.

Tablo 1. Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov		
	Stat	df	Sig.
kişi_basi_tasarruf_mevduati	,072	78	,200*
takip_orani	,055	78	,200*
subeye_dusen_nufus	,217	78	,000
nakdi_kredi_tasarruf_mevduati_orani	,115	78	,012
kisi_bas_nakdi_kredi	,055	78	,200*
issizlik_orani	,095	78	,079
kisi_basi_yillik_gelir	,088	78	,200*
DASK_orani	,181	78	,000
Bes_katilimci_adedi_nufus	,101	78	,049
ihracat_nufus	,284	78	,000
Konut_sayisi_Nufus_orani	,115	78	,012

*. Gerçek anlamlılık seviyesinin en alt noktası

Korelasyon analizi sonuçları ise aşağıdaki tablolardan görülebilmektedir. Buna göre kişi başı tasarruf mevduatı ile takip oranı arasındaki ilişki anlamsız çıkmıştır. Buradaki beklentimiz olan kişi başı tasarruf mevduatı artarken takip oranı azalır önermesi de aralarındaki düşük fakat pozitif korelasyon nedeniyle anlamlı çıkmamaktadır. Böylece

bir bankanın mevduat bulmak amacıyla daha düşük takip oranına sahip olan bölgelere şube açması da doğru olmayacaktır.

Kişi başı tasarruf mevduatı ile kişi başı nakdi kredi arasında da pozitif ve güçlü bir korelasyon saptanmıştır. Aslında ilk bakışta kredi kullanımı yoğun olan bir ilde hane halkı borçluluğunun yüksek olması ve akabinde de mevduatın düşük olması beklense de gerçek öyle olmamaktadır. Çünkü kişi başı nakdi kredi kullanımı arttığında bu krediler ihtiyaç kredisi şeklinde ise kredi kullananın hesabında belli dönem beklemekte ve peyderpey harcanabilmektedir. Ayrıca diğer kredi kullanımları da alım satım gibi işlemlerde kullanıldığından karşı tarafta mevduat oluşmakta ve kredi kullanılarak sabit varlıklar mevduat haline getirilebilmektedir. Örneğin 100.000 TL'lik bir gayrimenkul durduğu yerde bir likit değer ifade etmezken satıldığında satıcısının elde ettiği nakit mevduat olarak bankaya konulabilmektedir.

Kişi başı tasarruf mevduatı ile işsizlik oranı arasında ters bir ilişki beklenebilecektir. Çünkü istihdam arttıkça kişi başı gelirin artması böylece de kişi başı tasarruf mevduatının artması beklenmektedir. Yapılan korelasyon analizine göre işsizlik ile kişi başı tasarruf mevduatı arasında gerçekten negatif bir korelasyonun varlığı görülmüş fakat bu korelasyonun anlamlı olmadığı da saptanmıştır. Fakat kişi başı gelir ile kişi başı tasarruf mevduatı arasında orta güçlü fakat anlamlı bir korelasyon saptanmıştır. Kişi başı tasarruf mevduatı ile BES Katılımcı adedinin nüfusa oranı arasında da yüksek bir korelasyon saptanmıştır. Burada hangi değişkenin diğerini etkilediği saptanmamış fakat bunların birlikte hareket ettikleri anlaşılmıştır.

Normal dağılıma uymayan veriler ile kişi başı tasarruf mevduatı arasında yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre de kişi başı tasarruf mevduatı ile en fazla nakdi kredi toplamının tasarruf mevduatı toplamına oranı değişkeni arasında korelasyon tespit edilmiştir. Diğer önemli değişken olan konut sayısının nüfusa oranı değişkeni ile kişi başı tasarruf mevduatı arasında yine yüksek bir korelasyon tespit edilmiştir. Konut sayısının artması ve birim nüfus başına yüksek konut adedinin olması konut üzerinden sağlanan nakit akışlarının fazlalığı ile açıklanabilir. Öncelikle gayrimenkul sektörü yapım aşamasında yüzlerce sektörü yakından ilgilendirdiğinden ve en vasıfsız işçilerin bile istihdama katılmalarını sağladığından oldukça önemli bir sektördür. Bu sektörden elde edilecek gelir ile tasarruflar artmaktadır. İnşaat tamamlandıktan sonra da yapılacak

alım satımlar ve kiralamalar yine kişi başı tasarruf mevduatının artmasına sebep olacaktır. Konut sayısının fazla olduğu yerlerde daha fazla likidite el değiştirecektir.

Kişi başı tasarruf mevduatı ile şubeye düşen nüfus arasında negatif ve güçlü bir korelasyon tespit edilmiştir. Yukarıda da açıklandığı gibi nüfusa göre şube sayısı fazla olan illerde bireylerin daha kaliteli ve daha fazla hizmet almaları sağlanabilmekte ve böylece bankalaşmış insan sayısı artmaktadır. Bu da Kişi başı tasarruf mevduatını arttırmaktadır. Kişi başı tasarruf mevduatı ile DASK oranı arasında da anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Fakat hangisinin diğerini etkilediği tespit edilmemiştir. Burada öngörü olarak kişi başı tasarruf mevduatının artması sonrası insanların (her ne kadar zorunlu olsa da) daha fazla DASK sigortası yapmayı tercih ettiklerini ifade edilebilir. Kişi başı tasarruf mevduatı ile nüfus başına ihracat arasında önemli bir korelasyon tespit edilememiştir.

Tablo 2. Pearson Korelasyon Katsayıları

		kişi_basi_tasarruf_ mevduati	takip_orani	kisi_bas_nakdi_kr edi	issizlik_orani	kisi_basi_yillik_g elir	Bes_katilimci_adi_nu fus
kişi_basi_tasarruf_mevduati	Pearson Korelasyon	1	,140	,885**	-,093	,516**	,864**
	Sig. (2-tailed)		,212	,000	,409	,000	,000
	N	81	81	81	81	81	81
takip_orani	Pearson Korelasyon	,140	1	,138	-,151	,214	,273*
	Sig. (2-tailed)	,212		,218	,179	,055	,014
	N	81	81	81	81	81	81
kisi_bas_nakdi_kredi	Pearson Korelasyon	,885**	,138	1	-,046	,576**	,843**
	Sig. (2-tailed)	,000	,218		,685	,000	,000
	N	81	81	81	81	81	81
issizlik_orani	Pearson Korelasyon	-,093	-,151	-,046	1	-,172	-,050
	Sig. (2-tailed)	,409	,179	,685		,124	,658
	N	81	81	81	81	81	81
kisi_basi_yillik_gelir	Pearson Korelasyon	,516**	,214	,576**	-,172	1	,682**
	Sig. (2-tailed)	,000	,055	,000	,124		,000
	N	81	81	81	81	81	81
Bes_katilimci_adi_nufus	Pearson Korelasyon	,864**	,273*	,843**	-,050	,682**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,014	,000	,658	,000	
	N	81	81	81	81	81	81

** . Korelasyon %1 seviyesinde anlamlıdır (çift kuyruk).

* . Korelasyon %5 seviyesinde anlamlıdır (çift kuyruk).

Tablo 3. Spearman Korelasyon Katsayıları

			kişi_basi_tasarruf_mevduati	subeye_dusen_nufus	nakdi_kredi_tasarruf_mevduati_orani	DASK_orani	ihracat_nufus	Konut_sayisi_Nufus_orani
Spearman's rho	kişi_basi_tasarruf_mevduati	Korelasyon Katsayısı	1,000	-,777**	-,809**	,614**	,220*	,804**
		Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,049	,000
		N	81	81	81	81	81	81
	subeye_dusen_nufus	Korelasyon Katsayısı	-,777**	1,000	,519**	-,631**	-,253*	-,683**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,000	,023	,000
		N	81	81	81	81	81	81
	nakdi_kredi_tasarruf_mevduati_orani	Korelasyon Katsayısı	-,809**	,519**	1,000	-,402**	-,012	-,594**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	.	,000	,916	,000
	N	81	81	81	81	81	81	
	DASK_orani	Korelasyon Katsayısı	,614**	-,631**	-,402**	1,000	,061	,480**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	.	,591	,000
		N	81	81	81	81	81	81
	ihracat_nufus	Korelasyon Katsayısı	,220*	-,253*	-,012	,061	1,000	,202
		Sig. (2-tailed)	,049	,023	,916	,591	.	,070
		N	81	81	81	81	81	81
	Konut_sayisi_Nufus_orani	Korelasyon Katsayısı	,804**	-,683**	-,594**	,480**	,202	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,070	.
		N	81	81	81	81	81	81

** . Korelasyon %1 seviyesinde anlamlıdır (çift kuyruk).

* . Korelasyon %5 seviyesinde anlamlıdır (çift kuyruk).

Kişi başı tasarruf mevduatı ile çeşitli değişkenlerin arasındaki ilişkileri inceledikten sonra ülkemizde kişi başı tasarruf mevduatının bölgeler arasında anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı ve aynı zamanda bir şehrin büyükşehir olması durumu ile olmaması durumuna göre farklılık gösterip göstermediği de analiz edilmiştir. Buna göre henüz büyükşehir belediyesi hüviyeti kazanmamış yerler de nüfusun 750.000'i geçmesi halinde büyükşehir kabul edilmişlerdir.

Söz konusu analizin yapılması için ANOVA yöntemi kullanılmıştır. Varyans Analizi diğer adıyla ANOVA, birden fazla grup arasında ortalamaların birbirlerinden anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını göstererek araştırma yapanlara yol göstermektedir. ANOVA metodu kullanılırken bağımlı ve bağımsız değişken sayısı önemli olmaktadır. Eğer tek bağımlı değişkene karşılık yine tek bağımsız değişken varsa bu durumda tek yönlü ANOVA, tek bağımlı değişkene karşılık birden fazla bağımsız değişken varsa bu durumda çift yönlü ANOVA kullanılmaktadır. (Kalaycı, 2006, s: 132)

Yaptığımız analizde bir adet bağımlı değişken (kişi başı tasarruf mevduatı) ile 2 adet bağımsız değişken (bölge durumu ve büyükşehir olup olmama durumu) bulunmaktadır. Bu sebeple çift yönlü ANOVA kullanılmalıdır.

Burada yapılan adlandırmaya göre:

- 1 numaralı bölge Marmara Bölgesi'ni
- 2 numaralı bölge İç Anadolu Bölgesi'ni
- 3 numaralı bölge Ege Bölgesi'ni
- 4 numaralı bölge Akdeniz Bölgesi'ni
- 5 numaralı bölge Karadeniz Bölgesi'ni
- 6 numaralı bölge Doğu Anadolu Bölgesi'ni
- 7 numaralı bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni

İfade etmekte olup büyükşehir olup olmama durumu da;

- 0 ise büyükşehir belediyesi tarafından yönetilmemektedir.
- 1 ise büyükşehir belediyesi tarafından yönetilmektedir.

Bölgeler ve büyükşehirlerin içerdiği şehir adetleri aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4. Bölge ve Büyükşehir Bazında İl Adetleri

Bölge Durumu	Adet
Bolge 1,00	11
2,00	13
3,00	9
4,00	7
5,00	17
6,00	12
7,00	12
B.sehir ,00	54
1,00	27

Söz konusu iller için de bölge ve büyükşehir bazında açıklayıcı istatistikler de aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 5. Açıklayıcı İstatistikler

Bölge	B.Şehir	Ortalama	Std. Sapma	Adet
1,00	,00	4057,8100	1199,06472	5
	1,00	5355,7450	3856,98924	6
	Total	4765,7745	2910,79568	11
2,00	,00	2946,6389	825,40653	9
	1,00	5015,9400	2630,36718	4
	Total	3583,3469	1781,02798	13
3,00	,00	3821,6175	1562,78320	4
	1,00	5371,2320	1900,51944	5
	Total	4682,5144	1840,88987	9
4,00	,00	4113,8350	662,38228	2
	1,00	3813,7300	1620,75770	5
	Total	3899,4743	1358,60430	7
5,00	,00	2709,7400	999,72875	15
	1,00	3496,0700	873,19202	2
	Total	2802,2494	995,17631	17
6,00	,00	1869,3510	1433,74765	10
	1,00	969,9000	199,81423	2
	Total	1719,4425	1344,65170	12
7,00	,00	793,4378	335,17222	9
	1,00	1119,0200	609,03297	3
	Total	874,8333	413,30972	12
Toplam	,00	2533,3980	1435,87259	54
	1,00	4089,3348	2702,74155	27
	Total	3052,0436	2069,94479	81

Hata varyanslarının homojenliği testi olan Levene's testi sonuçlarında yer alan anlamlılık değerinin %5'ten fazla olması durumunda hata varyanslarının homojen dağıldığı düşünülmektedir. Daha sonra yapılacak Post Hoc testleri için önemli olan bu hususun bu aşamada neticelendirilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki anlamlılık değerine göre hata varyanslarının homojen dağılması söz konusu değildir. Bu sebeple Post Hoc testlerinde eşit olmayan varyans varsayımına göre Post Hoc testi yapılacaktır.

Tablo 6. Levene's'in Hata Varyanslarının Homojenliği Testi

F	df1	df2	Anlamlılık
2,238	13	67	,017

Bu testlere geçmeden önce Bölge, Büyükşehir olup olmama durumu veya her ikisini birlikte düşündüğümüzde ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı sorgulanmalıdır. Aşağıdaki tabloda yer alan anlamlılık (sig.) değerleri %5'in altında olanlar için anlamlı farklar olduğu düşünülmektedir. Görüldüğü gibi bölgeler arasında kişi başı tasarruf mevduatı açısından önemli farklar bulunduğu (sig.:,000) anlaşılmaktadır. Fakat bir ilin büyükşehir olup olmama durumu arasında anlamlı bir fark meydana gelmemiştir.

Tablo 7. Konular Arası Etkileşim Testi

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
Corrected Model	168777002	13	12982846,29	4,999	,000	,492
Intercept	592186306	1	592186305,7	228,030	,000	,773
Bolge	117302391	6	19550398,51	7,528	,000	,403
B.sehir	6684431,457	1	6684431,457	2,574	,113	,037
Bolge * B.sehir	13362295,8	6	2227049,297	,858	,531	,071
Error	173996713	67	2596965,859			
Total	1097286286	81				
Corrected Total	342773714	80				

Ortalama ve standart sapmalara bakıldığında aşağıdaki dört tablo karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü gibi ilk bakışta 6. ve 7. Bölgeler ile diğer bölgeler arasında anlamlı farklar ortaya çıkması beklenebilecektir.

Tablo 8. Genel Ortalama

Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
		Lower Bound	Upper Bound
3246,719	215,005	2817,567	3675,871

Tablo 9. Bölgelere Göre Ortalamalar

Bolge	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
1,00	4706,778	487,909	3732,907	5680,648
2,00	3981,289	484,199	3014,825	4947,754
3,00	4596,425	540,517	3517,548	5675,301
4,00	3963,783	674,143	2618,187	5309,378
5,00	3102,905	606,550	1892,225	4313,585
6,00	1419,626	624,135	173,846	2665,405
7,00	956,229	537,170	-115,967	2028,425

Tablo 10. Büyükşehir Olup Olmama Durumuna Göre Ortalamalar

B.sehir	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
,00	2901,776	266,384	2370,072	3433,479
1,00	3591,662	337,563	2917,885	4265,440

Tablo 11. Bölge-Büyükşehir Durumuna Göre Ortalamalar

Bolge	B.sehir	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
1,00	,00	4057,810	720,689	2619,308	5496,312
	1,00	5355,745	657,896	4042,578	6668,912
2,00	,00	2946,639	537,170	1874,443	4018,835
	1,00	5015,940	805,755	3407,646	6624,234
3,00	,00	3821,618	805,755	2213,323	5429,912
	1,00	5371,232	720,689	3932,730	6809,734
4,00	,00	4113,835	1139,510	1839,364	6388,306
	1,00	3813,730	720,689	2375,228	5252,232
5,00	,00	2709,740	416,090	1879,220	3540,260
	1,00	3496,070	1139,510	1221,599	5770,541
6,00	,00	1869,351	509,604	852,176	2886,526
	1,00	969,900	1139,510	-1304,571	3244,371
7,00	,00	793,438	537,170	-278,758	1865,634
	1,00	1119,020	930,406	-738,078	2976,118

Çoklu karşılaştırma tablosunda kullanılan metot Tamhane olarak belirlenmiştir. Bunun sebebi araştırmanın başında da belirtildiği gibi hata varyanslarının homojen olmaması sebebiyle bu varsayımı sağlayan metotlardan birinin kullanılması zorunluluğundandır. Ortalama farkları sütununda (mean differences) yıldız ile işaretlenmiş olan farkların anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre:

- Marmara ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi,
- İç Anadolu ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi,
- Ege ile hem Doğu Anadolu hem de Güneydoğu Anadolu Bölgesi,
- Akdeniz ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi,
- Karadeniz ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi,

Arasında anlamlı farklar görülmüştür.

Tablo 12. Çoklu Karşılaştırma Tablosu

	(I) Bölge	(J) Bölge	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Tamhane	1,00	2,00	1182,4276	1007,101	,998	-2435,1412	4799,9965
		3,00	83,2601	1070,883	1,000	-3720,3345	3886,8547
		4,00	886,3003	1016,826	1,000	-2827,1897	4559,7902
		5,00	1963,5251	910,22290	,680	-1549,4779	5476,5282
		6,00	3046,3320	959,64698	,134	-501,8551	6594,5192
		7,00	3890,9412*	885,71086	,026	369,7126	7412,1699
		2,00	1,00	3,00	-1182,4276	1007,101	,998
4,00	-1099,1675			787,74767	,985	-3899,6905	1701,3554
5,00	-316,1274			712,52452	1,000	-2888,3028	2256,0480
6,00	781,0975			549,78366	,981	-1160,6986	2722,8936
7,00	1863,9044			628,23458	,139	-283,8052	4011,6140
7,00	2708,5136*			508,17327	,003	816,8536	4600,1736
3,00	1,00	2,00	-83,2601	1070,883	1,000	-3886,8547	3720,3345
		4,00	1099,1675	787,74767	,985	-1701,3554	3899,6905
		5,00	783,0402	800,14264	1,000	-2167,7527	3733,8330
		6,00	1880,2650	659,39300	,293	-728,6140	4489,1441
		7,00	2963,0719*	726,09623	,023	287,8959	5638,2480
		7,00	3807,6811*	625,12170	,005	1163,4818	6451,8804
4,00	1,00	2,00	-886,3003	1016,826	1,000	-4559,7902	2827,1897
		3,00	316,1274	712,52452	1,000	-2256,0480	2888,3028
		5,00	-783,0402	800,14264	1,000	-3733,8330	2167,7527
		6,00	1097,2249	567,40103	,849	-1285,0787	3479,5284
		7,00	2180,0318	643,70842	,101	-250,9145	4610,9780
		7,00	3024,6410*	527,18301	,018	530,1227	5519,1592
5,00	1,00	2,00	-1963,5251	910,22290	,680	-5476,5282	1549,4779
		3,00	-781,0975	549,78366	,981	-2722,8936	1160,6986
		4,00	-1880,2650	659,39300	,293	-4489,1441	728,6140
		6,00	-1097,2249	567,40103	,849	-3479,5284	1285,0787
		7,00	1082,8069	457,09017	,455	-511,0968	2676,7106
		7,00	1927,4161*	269,24490	,000	1010,1234	2844,7088
6,00	1,00	2,00	-3046,3320	959,64698	,134	-6594,5192	501,8551
		3,00	-1863,9044	628,23458	,139	-4011,6140	283,8052
		4,00	-2963,0719*	726,09623	,023	-5638,2480	-287,8959
		5,00	-2180,0318	643,70842	,101	-4610,9780	250,9145
		7,00	-1082,8069	457,09017	,455	-2676,7106	511,0968
		7,00	844,6092	406,09042	,714	-675,5688	2364,7871
7,00	1,00	2,00	-3890,9412*	885,71086	,026	-7412,1699	-369,7126
		3,00	-2708,5136*	508,17327	,003	-4600,1736	-816,8536
		4,00	-3807,6811*	625,12170	,005	-6451,8804	-1163,4818
		5,00	-3024,6410*	527,18301	,018	-5519,1592	-530,1227
		6,00	-1927,4161*	269,24490	,000	-2844,7088	-1010,1234
		6,00	-844,6092	406,09042	,714	-2364,7871	675,5688

*%5 Anlamlılık seviyesine göre anlamlı farklar

SONUÇ

Bu çalışmada tasarruf kavramından genel olarak bahsedilmiş olup zorunlu ve ihtiyari tasarruf kavramlarına değinilmiş ve değişik ülkelerde tasarruf bilincinin ne ölçüde geliştiğinden söz edilmiştir. Burada özellikle karşımıza çıkan gelişmekte olan ülkelerde nispeten yüksek, gelişmiş ülkelerde de nispeten düşük tasarruf oranlarının mevcut olmasına rağmen ülkemizin gelişmiş ülkeler kadar bir tasarruf oranını başarabildiğidir. Özellikle cari açığın iki bileşeni olan bütçe ve tasarruf açığı değişkenlerinden tasarruf açığı konusunda mesafe almamız gerektiği ifade edilmiştir.

Bu kapsamda yapılan araştırma sonuçlarına göre kişi başı tasarruf mevduatının özellikle şu değişkenler ile güçlü bir korelasyon sergilediği anlaşılmıştır. Söz konusu değişken kişi başı nakdi kredi ile pozitif, kişi başı yıllık gelir ile pozitif, BES Katılımcı adedinin nüfusa oranı ile pozitif, şubeye düşen nüfus ile negatif, nakdi kredinin tasarruf mevduatı oranı ile negatif, DASK oranı ile pozitif, Konut sayısının nüfusa oranı ile de pozitif bir ilişki içindedir.

Burada karşımıza çıkan nakit kredi ile ilgili değişkenlerin kişi başı tasarruf mevduatı ile pozitif korelasyon göstermesi durumu özellikle nakit kredi kullanımının arttığı yerlerde tasarruf mevduatının da artış eğiliminde olması ile ilgilidir. Burada kullanılan kredilerin bir kısmının mevduat olarak tutulması gerektiği ve zamanla bu kredinin tüketildiği bilinmektedir. Bunun yanında kredi ile alınan mal ve hizmetlerde karşı tarafta bir mevduat oluşumu da göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple tasarruf mevduatının arttırılması için belli tutarın üzerindeki tüm alım veya satımlarda kredili olsun olmasın banka üzerinden geçmesi ile ilgili düzenlemeler yapılabilir. Böylece satıcıların birikimleri yastık altı yerine öncelikle banka hesaplarına gidecektir.

Diğer taraftan şubeleşme atağında bulunan bankalarımızın bu girişimlerini desteklemek için şube açım maliyetlerinin düşürülmesi konusunda çalışmalar yapılabilir. Yukarıda da görüldüğü gibi şube başına nüfus azaldığında kişi başı tasarruf mevduatı artmakta ve daha fazla insan bankalar ile tanışabilmektedir.

Bunun yanında b6lgeler ve b6y6k Şehir olup olmama bazında kişi başı tasarruf mevduatının deĐiŐip deĐiŐmediĐi ANOVA metodu ile incelenmiŐ olup bunun sonucunda G6neydoğu Anadolu B6lgesi'nin Doğu Anadolu dışında diğer t6m b6lgeler ile anlamlı Şekilde farklı bir kişi başı tasarruf mevduatı ortalamasına sahip olduğu, bunun yanında da Doğu Anadolu B6lgesi'nin de Ege B6lgesi'nden anlamlı Şekilde farklılaŐtıĐı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

5411 Sayılı **Bankacılık Kanunu**.

DEKLE Robert, 2005, **Understanding Japanese Savings**, ABD, Routledge.

DORNBUSCH, Rudiger, Stanley Fisher, 1994, **Macro Economics**, İstanbul, Literatür.

GÜRAN, Sevgi, 1989, **Makroekonomik Analize Giriş**, İstanbul, DER.

HYMAN, David N. **Public Finance: A Contemporary Application of Theory to Policy**, ABD, Cengage Learning, 2007.

KALAYCI, Şeref, 2006, **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, İstanbul, Asil.

KAR, Muhsin, “Türkiye’nin Tasarruf Açığı Sorunu”, <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/1130/-turkiyenin-tasarruf-acigi-sorunu.aspx>, Erişim: 22.06.2012.

OKTAYER, Nagihan, 2002, “*Gelir ve Tüketim Vergilerinin Tasarruflar Üzerine Etkileri*”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, seri:41.

TAYLOR, John B., Akila Weerapana, 2007, **Economics**, ABD, Cengage Learning.

TDK, “Tasarruf”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4fe45044df6005.77457127, Erişim: 20.06.2012.

TSPAKB, 2007, **Genel Ekonomi**, İstanbul, TSPAKB.

UZUNOĞLU Sadi, 2006, **Temel Ekonomi**, İstanbul, Literatür.